

В. Я. Чорній,

Львівський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи», м. Львів

ДО ПРОБЛЕМ УКЛАДАННЯ НОВИХ ПОСІБНИКІВ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТАМ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті висвітлено особливості застосування професійно-орієнтованого підходу у викладанні іноземних мов студентам у немовних ВНЗ, розглянуто актуальну проблему ефективної мовної підготовки та формування професійної мовної компетентності студентів.

Стаття присвячена аналізу принципів навчання, якими керувалися укладачі при створенні посібників, а також розгляду питання про те, як сучасні вимоги до посібника, пов'язані з компетентнісним підходом до його(посібника) змісту і структури, а також як такі вимоги були реалізовані у створених посібниках з англійської мови за напрямом підготовки «Банківська справа», «Фінанси», «Облік та аудит», «Економічна кібернетика» та «Управління персоналом та економіка праці»

Ключові слова: професійно-орієнтований підхід, немовний ВНЗ, компетентнісний підхід, посібник.

О ПРОБЛЕМАХ НАПИСАНИЯ НОВЫХ УЧЕБНИКОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ В ПРОЦЕССЕ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА СТУДЕНТАМ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

В статье раскрываются особенности применения профессионально ориентированного подхода к обучению иностранному языку в неязыковых вузах, рассматривается актуальная проблема эффективной языковой подготовки и формирования профессиональной языковой компетентности студентов.

Ключевые слова: профессионально ориентированный подход, неязыковой ВУЗ, компетентностный подход, учебник.

ABOUT THE PROBLEMS OF NEW PROFESSIONAL SPHERE STUDY-BOOKS COMPOSING FOR THE STUDENTS OF ECONOMICS IN THE PROCESS OF FOREIGN LANGUAGE TRAINING

The article highlights the peculiarities of the professionally oriented approach to teaching in the non-linguistic high educational establishments; consideration is given

To the urgent problem of mastering language efficiency and formation of efficient professional language skills

Key words: professionally oriented approach, non-linguistic high educational establishment, competence-forming approach.

Відповідно до нових Державних стандартів вищої професійної освіти, одним із ключових завдань вузівського курсу викладання іноземної мови є досягнення студентами комунікативної компетенції. Тобто уміння вільно спілкуватися іноземною мовою на професійну тематику. Одним із способів вирішення такого завдання стало розроблення та видання викладачами кафедри іноземних мов навчальних посібників з англійської мови для студентів-економістів 1-го, 2-го та 3-го курсів за спеціальностями «Банківська справа», «Фінанси», «Облік та аудит», «Економічна кібернетика» та «Управління персоналом та економіка праці». Це посібники нового зразку, в яких відобразилися мета і завдання викладання іноземної мови, конкретний зміст навчальної дисципліни, наведено форми та види робіт, спрямованих на формування мовної та мовленнєвої компетенції у професійній сфері. Підручники загальної спрямованості, якими ми користувалися раніше, були видані в минулому столітті, морально застаріли, не відображали останніх досягнень світової наукової та економічної думки, а в їх перевидання ніяких змін не вносилося. Ті видання, які були з'явилися за останній період також не відповідали змісту вимог сьогодення: безсистемність, непослідовний викладу матеріалу, орфографічні та граматичні помилки – все це не дозволяло використовувати їх в роботі. Така ситуація й спонукала викладачів кафедри до необхідності створення серії навчальних посібників нового зразку. [6]

Дана стаття присвячена аналізу принципів навчання, якими ми керувалися при створенні посібників, а також розгляду питання про те, як сучасні вимоги до посібника, пов'язані з компетентнісним підходом до його(посібника) змісту і структури, а також як такі вимоги були реалізовані у створених нами посібниках з англійської мови за напрямом підготовки «Банківська справа», «Фінанси», «Облік та аудит», «Економічна кібернетика» та «Управління персоналом та економіка праці».

Отже, розуміючи проблему, наголосимо та виділимо наступні структурні елементи змістовного компоненту моделі професійно-орієнтованого навчання іноземної мови, а саме:

1. Комунікативні вміння за видами мовленнєвої діяльності (мовлення, аудіювання, читання, письма) на основі загальної та професійної лексики. Кінцевою метою професійно-орієнтованого навчання діалогічної мови є розвиток уміння вести бесіду, цілеспрямовано обмінюватися інформацією професійного характеру з певної теми.

Метою професійно-орієнтованого навчання аудіювання є формування умінь сприйняття і розуміння висловлювання співрозмовника іноземною мовою, у процесі діалогу відповідно до певної реальної професійної ситуації.

Результатом навчання читання є формування умінь володіння всіма видами читання публікацій різних функціональних стилів і жанрів, у тому числі спеціальної літератури.

Підсумковою метою навчання письма є розвиток комунікативної компетенції, необхідної для професійного письмового спілкування, що виявляється в уміннях реферативного викладу, а також перекладу професійно значущого тексту з іноземної мови на українську і з української на іноземну.

2. Мовні знання та навички, які включають в себе знання фонетичних явищ, граматичних форм, правил словотворення, лексичних одиниць, термінології, характерної для певної професії. Розглянуті знання та навички являють собою частину складних мовленнєвих умінь – говоріння, аудіювання, читання, письма.

3. Навчальні вміння, раціональні прийоми розумової праці, забезпечують культуру засвоєння мови в навчальних умовах і культуру спілкування з її носіями.

Результат профільно-орієнтованого навчання іноземної мови представляється професійно-орієнтованою іншомовною компетенцією, включає в себе наступні її види:

інформаційно-тематична (предметний план); понятійна; концептуальна; мовна (вміння будувати зв'язне висловлювання в усній і письмовій формах для вираження своїх думок у процесі спілкування); соціолінгвістична (знання традицій,

звичай, способу життя). Зазначені види професійно-орієнтованої іноземної компетенції успішно реалізуються в системі міждисциплінарного навчання іноземної мови, що базується на соціально педагогічних, психологічних, дидактико-методичних та загальнометодичних принципах [5, с. 42].

Попередньо було вивчено велику кількість науково-методичної літератури з питань методики викладання іноземних мов, теорії створення підручників, проаналізовано велику кількість посібників вітчизняних та зарубіжних видань. Такими проблемами займалися багато методистів, зокрема, Б. В. Беляєв, В. П. Беспалько, І. А. Зимова, С. С. Краєвський, І. Я. Лернер, А. А. Леонтєв, А. А. Мироліубов, К. А. Митрофанова, Р. В. Рожкова, А. Н. Щукін, Л. П. Клобукова, М. Н. Скоткін та багато інших. В результаті були створені навчальні посібники, пов'язані з компетентнісним підходом до їх структури та змісту, метою якого є комунікативно-діяльнісний характер навчання, який полягає в організації навчального процесу як навчальної діяльності, спрямованої на формулювання та вирішення конкретного навчального завдання, а саме оволодіння студентами іноземною мовою як засобом спілкування [3, с. 192]. Така мета забезпечується: комунікативною спрямованістю навчального процесу, у ході якого здійснюється формування мовленнєвих навичок та умінь у 4-х видах діяльності (аудіюванні, говорінні, письмі, читанні); професійної спрямованості навчального процесу (мова спеціальності). Кажучи іншими словами, актуальною метою навчання є оволодіння комунікацією на іноземній мові для вирішення професійних завдань». [4, с. 17–21] Принципи навчання, яких ми дотримувалися при створенні посібників, можна поділити на наступні групи: лінгвістичні (системність, функціональність, стилістична диференціація, концентризм, ситуативно-тематична організація матеріалу, вивчення лексики і граматики на синтаксичній основі); дидактичні (системність та послідовність, свідомість, наочність, доступність, можливість вживатися у цитуваннях, активність, проблемність, розвивальне навчання); психологічні (мотивація, врахування індивідуально-психологічних особливостей тих що навчаються, поетапне формування знань, навичок, умінь.); методичні (комунікативність, врахування особливостей рідної мови, усне випередження, взаємопов'язане навчання із усіма видами мовленнєвої діяльності). Всі принципи, що входять у перелічені групи, тісно між собою пов'язані і утворюють єдину систему, що забезпечує ефективність в цілому. До ланки провідних в наші дні належить принцип комунікативності, дотримання якого забезпечує найбільшу ефективність занять при установці на практичне оволодіння мовою як засобом спілкування. Принцип концентризму, наприклад, передбачає такий характер добору і введення лексико-граматичного матеріалу, при якому забезпечується багаторазове звернення до вже вивченого матеріалу з поступовим розширенням і поглибленням його. Дотримання такого принципу обумовлює: комунікативність і високу мотивацію до навчання завдяки можливості для учнів (студентів) брати участь у мовному спілкуванні вже на ранніх етапах занять; доступність, оскільки розташування концентрів забезпечує перехід «від легкого до важкого», «від вже засвоєного до нового»; достатність для побудови висловлювання в межах тем і ситуацій, що становлять зміст концентру; відкритість, тобто можливість розширення вивченого раніше матеріалу відповідно до потреб учнів (студентів). Принцип функціональності полягає в тому, що мовний матеріал у вигляді граматичних правил і моделей вводиться з урахуванням змісту висловлювання. У практичному курсі мови він знаходить вираз у розгляді форми і значення граматичного явища в їх єдності [5, с. 194–195]. Навчальні посібники «English for Business Communication = Англійська мова для ділового спілкування : навч. посібник : у двох част.» [1, 2 с. 1–120], які були створені для навчання студентів економічних спеціальностей «Банківська справа», «Фінанси», «Облік та аудит», «Економічна кібернетика» та «Управління персоналом та економіка праці» мають чітку структуру: кожне з них складається з 2-х частин (Parts), що включають певну кількість уроків (Units). Назви уроків підбрано відповідно до тем програми з дисципліни. Кожен урок складається з наступних розділів: Введення в тему (Lead-in), Активний словник уроку (KeyWords), Навчальний текст (Reading), Вправи на розвиток лексичних навичок (VocabularyPractice), Вправи на розвиток мовленнєвих навичок (LanguageDevelopment), Граматика і граматичні вправи (GrammarinUse), Контроль засвоєння матеріалу уроку (Checklist): перекладу, анотування і реферування фахової літератури, удосконалення навичок ділового спілкування. Кожен розділ спрямований на формування мовленнєвої і мовної компетенції та контролю засвоєння мовного матеріалу. Робота з кожної теми починається з введення в тему, де викладач шляхом виконання нескладних вправ, наочності і в ході питально-відповідної бесіди з'ясує, що студенти вже знають з цієї теми, таким чином, активізуючи студентів і вводячи їх в тему одночасно. Розділ «Reading» знайомить студентів з новою темою на базі навчального тексту і спрямований на розвиток навичок розуміння при читанні тексту, містить нову лексику та граматику. Відбір текстів, їх аналіз, складання перед-текстових і після-текстових завдань відіграють важливу роль для розвитку навичок розуміння прочитаного. При складанні текстів були використані автентичні матеріали з загальноекономічної тематики англійською мовою, оригінальні підручники і довідники англійською мовою для тих хто вивчає економіку. Відібрані тексти оформлені відповідно до вимог, таких як: автентичність, наявність нової та професійно-значущої інформації, хороша структура побудови і логічність викладення матеріалу, звідси доступність та зручність для запам'ятовування і відтворення [1]. Розділи «VocabularyPractice» і «GrammarinUse» мають велику кількість вправ, спрямованих на розвиток мовних навичок, як лексичних, так і граматичних. Це вправи, що забезпечують засвоєння ввідного матеріалу, який має рецептивний характер [2]. Лексико-граматичний матеріал у цих розділах підлягає активному засвоєнню, оскільки він стане основною базою для читання додаткових текстів за фахом та спілкування мовою, що вивчається. Завершальним етапом роботи над темою є розвиток розмовної практики з теми, що вивчається. Даний навчальний посібник побудовано таким чином, щоб кожен наступний розділ ґрунтувався на матеріалі попередніх, і тому необхідна чітка послідовність у вивченні та засвоєнні матеріалу. Розмовна практика побудована, в основному, з опорою на тематику досліджуваних текстів. Така логічна побудова дозволяє варіювати форми роботи, залучати учнів (студентів) до дискусії, організовувати рольові ігри, а також стимулювати монологічні висловлювання. Вправи на розвиток мовної компетенції розміщено в розділі «LanguageDevelopment» та носять репродуктивний характер [1, с. 52–53]. Вони орієнтовані на розвиток продуктивних умінь читання студентами автентичних професійно-орієнтованих текстів, обговорення прочитаного економічного тексту, анотування автентичних професійно-орієнтованих текстів, проведення порівняльного аналізу текстів економічної тематики, вирішення проблемних ситуацій на основі тексту, «витагання» додаткової інформації із самостійно прочитаних автентичних фахових текстів, наприклад:

- 1) у ситуації, запропонованої викладачем, скласти діалог між роботодавцем і тим, хто шукає роботу, в ході якого необхідно з'ясувати потреби обидвох співрозмовників, обговорити їх та шляхи задоволення потреб обидвох сторін;
- 2) прочитати додатковий текст і скласти історію про досягнення успіху, тощо;
- 3) підготувати проект із поданої теми.

Комплексне використання завдань, запропонованих у навчальному посібнику, дає можливість переходити від навчальної діяльності до виконання самостійних творчих завдань, тематика яких визначається досліджуваними темами. До таких завдань можна віднести організацію і проведення тематичних конференцій, презентацій, проектну діяльність. Всі вони

спрямовані на розвиток самостійності і творчості студентів, дозволяють підвищити практичну спрямованість навчання, дають можливість поєднувати індивідуальні, парні та групові види роботи, значно підвищують рівень володіння мовним матеріалом і внутрішню мотивацію. Таким чином, у створених нами навчальних посібниках були враховані наступні програмні вимоги: відбір тем і ситуацій з опорою на Держстандарт і програму вузу; відбір автентичних текстів, обмежених за обсягом і відповідають рівню мовної та предметної підготовки студентів; супровід текстів перед – і після-текстовими завданнями, що спонукають зацікавлення у студентів і стимулюють їх до пізнавальної діяльності; наявність вправ і завдань, які готують студентів до професійного спілкування на іноземній мові. Володіння іноземною мовою є обов'язковим компонентом професійної підготовки спеціалістів у вищих навчальних технічних закладах. В сучасних умовах викладання іноземної мови професійно-орієнтованого характеру вимагає від викладача спеціалізації в дисциплінах, які викладаються в вузі. Неможливо вимагати від кожного викладача іноземної мови енциклопедичних знань з технічних спеціальностей, але його висока компетентність – запорука успішної підготовки студентів. Перед викладачами іноземної мови стоїть завдання – донести до студентів думку про важливість іноземної мови в їхній професійній діяльності, про перспективи, які очікують на них при вільному володінні іноземної мови. Дані посібники були апробовані викладачами кафедри в ході практичної діяльності. Результати роботи показали, що вивчення курсу за посібниками сприяло підвищенню рівня володіння мовою, оволодіння студентами достатнім рівнем комунікативної компетенції, необхідної для рішення професійних завдань, наукової діяльності та подальшої самоосвіти.

Література:

1. Була Н. Я. English for Business Communication = Англійська мова для ділового спілкування : навч. посібник : у двох част. – Ч. 1 / Н. Я. Була, В. Б. Гриців, Н. М. Христюк; за ред. канд. філол. наук, доц. Н. М. Семко. – К. : УБС НБХ 2013. – 223 с.
2. Була Н. Я. English for Business Communication = Англійська мова для ділового спілкування : навч. посібник : у двох част. – Ч. 2 / Н. Я. Була, В. Б. Гриців, Н. М. Христюк; за ред. канд. філол. наук, доц. Н. М. Семко. – К. : УБС НБХ 2013. – 223 с.
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. українського видання С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003 – 273 с.
4. Зимняя И. А. Личностно-деятельностный подход к обучению русскому языку как иностранному // Русский язык за рубежом. 1985. – № 5. – С. 17–21.
5. Хусаинова М. А. Становление профессиональной позиции студентов – будущих менеджеров средствами иностранного языка : дис. ... канд. пед. наук / М. А. Хусаинова. – Самара, 2006. – 165 с.
6. <http://mon.gov.ua/activity/education/reforma-osviti/naukovo-metodichna-rada-ministerstva/metodichni-rekomendacziyi.html>.